BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARNING BILISH QIZIQISHLARINI "4K" MODELI VA "3C+1E" DARS LOYIHASI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH

Abdumajidova Dilnoza Abdumajidovna
Buxoro Xalqaro Uneversiteti
“Boshlang’ich ta’lim” yo’nalishi 1-bosqich magistri
G’ijduvon tuman32-DMTT pedagog tarbiyachisi
dlnzabdumajidovna@gmail.com
ORCID:https://orcid.org/0009-0004-3054-4401

Annotatsiya.

Maqolada kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarning bilish faolligi va mustaqil fikrlash qobiliyatini oshirish masalalari zamonaviy pedagogik yondashuvlar kontekstida tadqiq etilgan. Milliy o‘quv dasturi talablaridan kelib chiqqan holda, ta’lim jarayoniga XXI asr ko‘nikmalari hisoblangan "4K" modeli (kollaboratsiya, kommunikatsiya, kreativlik, kritik fikrlash) hamda Kembrij ta’lim tizimining tarkibiy qismi bo‘lgan "3C+1E" (Capture interest, Construct understanding, Consolidate learning + Enrichment) dars loyihalash texnologiyasini integratsiya qilishning didaktik imkoniyatlari ochib berilgan. Muallif tomonidan dars jarayonida tizimli tabaqalashish tamoyillarini amalga oshirish hamda iqtidorli va ko‘makka muhtoj bolalar bilan individual ishlash mexanizmlari amaliy misollar yordamida asoslangan.

Kalit so‘zlar: *boshlang‘ich ta’lim, bilish qiziqishi, 4K modeli, 3C+1E dars modeli, didaktik shart-sharoit, tabaqalashtirilgan ta’lim, enrichment, amaliy ko‘nikma*

Аннотация

В статье в контексте современных педагогических подходов исследуются вопросы повышения познавательной активности и навыков самостоятельного мышления учащихся младшего школьного возраста. Исходя из требований Национальной учебной программы, раскрыты дидактические возможности интеграции в образовательный процесс модели «4К» (коллаборация, коммуникация, креативность, критическое мышление), являющейся ключевой для навыков XXI века, а также технологии проектирования уроков «3C+1E» (Capture interest, Construct understanding, Consolidate learning + Enrichment), входящей в структуру Кембриджской

системы образования. Автор на практических примерах обосновывает механизмы реализации принципов систематической дифференциации в процессе обучения, а также индивидуальной работы с одаренными детьми и учащимися, нуждающимися в академической поддержке.

Ключевые слова: *начальное образование, познавательный интерес, модель 4К, модель урока 3С+1Е, дидактические условия, дифференцированное обучение, enrichment (обогащение), практические навыки.*

Abstract

Within the context of modern pedagogical approaches, this article examines the issues of enhancing cognitive activity and independent thinking skills among primary school students. Based on the requirements of the National Curriculum, the study uncovers the didactic potential of integrating the "4Cs" model (collaboration, communication, creativity, critical thinking)—essential for 21st-century skills—and the "3C+1E" lesson design technology (Capture interest, Construct understanding, Consolidate learning + Enrichment) derived from the Cambridge education system into the educational process. Through practical examples, the author substantiates the mechanisms for implementing systematic differentiation principles in the classroom, as well as strategies for individualized instruction tailored to both gifted children and students requiring academic support.

Keywords: *primary education, cognitive interest, 4Cs model, 3C+1E lesson model, didactic conditions, differentiated instruction, enrichment, practical skills.*

KIRISH (INTRODUCTION) Zamonaviy ta’lim paradigmasining tub mohiyati o‘quvchiga tayyor bilimlarni majburlab singdirishdan emas, balki unda mustaqil ravishda axborotni izlash, tahlil qilish va hayotiy vaziyatlarda qo‘llash ko‘nikmalarini shakllantirishdan iboratdir. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf yoshidagi o‘quvchilarda har qanday fanni o‘zlashtirishga bo‘lgan birlamchi turtki — bu subyektiv qiziqish va intellektual ehtiyoj hisoblanadi. Agar darsning dastlabki yillaridayoq bolada bilish faolligi to‘g‘ri yo‘naltirilmasa, keyingi ta’lim bosqichlarida fundamental fanlarni o‘zlashtirish ko‘rsatkichi keskin pasayib ketishi pedagogik tajribalarda ko‘p bor isbotlangan.Bugungi kunda O‘zbekiston Respublikasining boshlang‘ich ta’lim tizimida joriy etilgan yangi avlod darsliklari va Milliy o‘quv dasturining konseptual asosi o‘quvchiga yo‘naltirilgan ta’lim (student-centered learning) modeliga tayanadi. Mazkur vazifalarni amaliyotga muvaffaqiyatli tatbiq etish uchun an’anaviy "reproduktiv" (yodlashga asoslangan) dars shakllaridan voz kechib, dars strukturaviy tuzilishini xalqaro andozalar asosida

qayta loyihalash talab etiladi. Ushbu maqolada xalqaro miqyosda o‘zining yuqori samaradorligini ko‘rsatgan "4K" konsepti va "3C+1E" o‘qitish modelining o‘zaro integratsiyasi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida bilish qiziqishini rivojlantirishning yetakchi didaktik sharti ekanligi ilmiy-metodik jihatdan tahlil qilinadi.

METODOLOGIYA (METHODOLOGY) Tadqiqot jarayonida boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning bilish faolligini oshirishga oid xorijiy va mahalliy pedagogik adabiyotlar tizimli tahlil qilindi. Tadqiqotning metodologik asosi sifatida shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim nazariyasi hamda konstruktivistik pedagogika tamoyillari olindi. "3C+1E" modeli va "4K" ko‘nikmalarining dars bosqichlaridagi amaliy uyg‘unligini tekshirish maqsadida kichik guruhlarda kuzatish, dars ssenariylarini modellashtirish va tabaqalashtirilgan topshiriqlar bankini yaratish metodlaridan foydalanildi.

NATIJALAR VA ULARNING TAHLILI (RESULTS AND DISCUSSION) Pedagogik izlanishlarimiz shuni ko‘rsatadiki, dars samarasini ta’minlash va bolaning diqqat markazini darsga to‘liq jalb qilish uchun ta’lim jarayoni quyidagi **"3C+1E"** ketma-ketligida qurilishi hamda har bir qadam ichiga **"4K"** komponentlari singdirilishi lozim:

1. Capture Interest (Qiziqishni uyg‘otish). Boshlang‘ich sinf o‘quvchisi darsning birinchi 5-7 daqiqasida dars muhitiga kirmasa, keyingi bosqichlarda uni faollashtirish qiyin kechadi. Bu bosqichda o‘qituvchi tayyor mavzuni e’lon qilmasdan, muammoli vaziyat yaratishi kerak. Bu yerda 4K modelining **Kritik fikrlash (Critical thinking)** komponenti ishga tushadi. Masalan, matematika darsida "Bugun qo‘shishni o‘rganamiz" deyish o‘rniga, "Do‘kondan uchta mahsulot sotib olganda sotuvchiga qancha pul berishimizni qanday hisoblaymiz?" kabi hayotiy muammo o‘quvchilar o‘rtasida muhokama qilinadi.

2. Construct Understanding (Tushunchani shakllantirish). Mavzuning nazariy va fundamental tushunchalari o‘quvchiga tayyor ma’ruza shaklida berilmaydi. Grafik tashkilotchilar, slaydlar yoki mini-tadqiqotlar yordamida o‘quvchi axborotni o‘zi tahlil qilib, tizimlashtiradi. O‘quvchilar guruhlarga bo‘linib ishlashadi va bu jarayonda 4K modelining ikki muhim ustuni — **Kollaboratsiya (Hamkorlik)** va **Kommunikatsiya (Muloqot)** yuzaga chiqadi. Bolalar o‘zaro fikr almashish, tortishish va umumiy xulosaga kelish orqali yangi tushunchani o‘zlari uchun "quradilar".

3. Consolidate Learning (Bilimni mustahkamlash). Ushbu bosqichda olingan bilimlar amaliy topshiriqlar, krossvordlar, darajali kartochkalar va ijodiy ishlar orqali ko‘nikmaga aylantiriladi. O‘quvchilardan **Kreativlik (Ijodkorlik)** talab etiladi. Topshiriqlar shunchaki formulani qaytarish emas, balki nostandart

kombinatsiyalarni topishga qaratilishi bolaning bilish motivatsiyasini barqaror saqlaydi.

+1. Enrichment (Boyitish / Tabaqalashish bosqichi). Ushbu dars modelining eng dolzarb va innovatsion jihati aynan mana shu element hisoblanadi. O‘quvchilarning intellektual salohiyati va qabul qilish tezligi bir xil emas. An’anaviy darslarda ko‘pincha iqtidorli o‘quvchilar darsni tez bajarib zerikib qolishadi, sust o‘zlashtiruvchilar esa ularga yetisha olmay ruhan qiynalishadi. 3C+1E dars modelidagi *Enrichment* bosqichi darsda mukammal **didaktik tabaqalashishni (differentiation)** ta’minlaydi.

Amaliyotda ushbu tabaqalashish jarayoni quyidagi jadval asosida tashkil etilishi o‘quvchilarning individual bilish ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiladi:

O‘quvchilar guruhlari	**Didaktik shart-sharoit va qo‘llab-quvvatlash**	**Beriladigan topshiriqlar xarakteri**	**4K modelining ustuvor jihati**
Sust o‘zlashtiruvchi guruh	Yo‘riqnomalar, tayyor andozalar, o‘qituvchining doimiy bevosita yordami (*Scaffolding*).	Bazaviy tushunchalarni aniqlash, namuna asosida sodda mashqlarni bajarish.	**Kommunikatsiya:** Fikrini sodda bayon qilish va savol berishni o‘rganish.
O‘rtacha o‘zlashtiruvchi guruh	Mustaqil ishlash uchun darslik va tarqatma materiallar, o‘zaro nazorat.	Standart amaliy masalalar, matn bilan ishlash, qoidalarni hayotiy misollarga bog‘lash.	**Kollaboratsiya:** Guruh a’zolari bilan teng huquqli hamkorlikda ishlash.
Iqtidorli guruh (Enrichment - Boyitish)	Ochiq turdagi savollar, mustaqil izlanish va tadqiqot muhitini yaratish.	Muammoli keyslar, loyihaviy ishlar, "shunchaki qidirib topib bo‘lmaydigan" ijodiy topshiriqlar.	**Kreativlik va Kritik fikrlash:** Muammoga nostandart yechim taklif qilish, xulosalarni baholash.

Ushbu tizimli yondashuv orqali sinfdagi har bir bola o‘zining rivojlanish zonasida (Zone of Proximal Development) faoliyat ko‘rsatadi. Iqtidorli o‘quvchi yanada chuqurroq izlanish (Enrichment) orqali o‘z salohiyatini oshirsa, o‘zlashtirishi past bolalar darsdan uzilib qolmay, bazaviy bilimlarni mustahkamlab boradilar. Bu esa umumiy sinfning fanga bo‘lgan qiziqish koeffitsiyentini keskin oshiradi.

XULOSA (CONCLUSION)

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilishga bo‘lgan qiziqishlarini rivojlantirish zamonaviy didaktik vositalar va dars strukturasini to‘g‘ri muvofiqlashtirishni talab etadi. "4K" modeli va "3C+1E" texnologiyasining integratsiyasi kichik maktab yoshidagi bolalarning psixofiziologik xususiyatlariga to‘liq mos keladi. Dars

jarayonida guruhlarda hamkorlik qilish, muammoli vaziyatlarni yechish va eng muhimi, *Enrichment* bosqichi orqali ta’limni tabaqalashtirib tashkil etish o‘quvchilarning fanga bo‘lgan ichki qiziqishini so‘ndirmaslikning kafolatli didaktik sharti bo‘lib xizmat qiladi. Mazkur model asosida tashkil etilgan darslar boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini faqatgina bilimli emas, balki kreativ va tanqidiy fikrlovchi shaxs qilib tarbiyalashga imkon beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI (REFERENCES)

1. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. Boshlang‘ich ta’limning Milliy o‘quv dasturi. – Toshkent, 2023.
2. Vygotsky, L. S. Mind in society: The development of higher psychological processes. – Harvard university press, 1978.
3. Tomlinson, C. A. How to differentiate instruction in academically diverse classrooms. – ASCD, 2017.
4. Cambridge Assessment International Education. Implementing the Curriculum with Cambridge: A Guide for School Leaders. – Cambridge, 2020.